

Książka o trzeciej drodze

[Rec: G.F. Matwiejew, "Trietij put"? Ideologija agrarizma w Czechosłowakii i Polsce w międzywojennym okresie, Izdatielstwo Moskowoskovo Uniwiersitieta 1992, ss. 240]

W całości książka ta jest interdyscyplinarną monografią prezentującą, dzięki zastosowaniu oryginalnych metod analitycznych, rozwój ideologiczny Czechosłowackiej Partii Agrarnej oraz polskiego ruchu ludowego, który był do 1931 r., czyli do czasów zjednoczenia w Stronnictwo Ludowe, rozproszony organizacyjnie

Jednocześnie odkrywa ona i wyjaśnia nieobecność pojęcia "Ideologia agraryzmu", mieszczącego w sobie liczne, nawet przeciwstawne sformułowania teoretyczne. Podkreśla, że idee obejmujące w miarę całościowo problematykę wsi, rolnictwa i państwa, doceniają siłę społeczną chłopów. Przy tym przedstawia agrarystyczne sposoby poprawiania ich sytuacji socjalno - bytowej i intelektualnej. Wyodrębnia wartości duchowe, moralne i inne, których zastosowanie powinno przynieść sprawiedliwy w mniemaniu ludowców porządek społeczny.

Książka o "trzeciej drodze" rozwoju społeczno - gospodarczego, w mniemaniu agrarystów ani socjalistycznej, ani kapitalistycznej, składa się z trzech integralnie związanych z sobą części wyodrębnionych z zachowaniem logicznego kryterium chronologiczno - merytorycznego.

Po metodologicznym wstępie, określającym metody badawcze, stan badań dotychczasowych oraz specyfikę źródeł przydatnych do rzetelnego opracowania badanego przedmiotu, następuje rozdział I: "Ideologiczne poszukiwania czeskich agrarystów i polskich ludowców w końcu 10. i początku 20. lat." Tutaj przedstawia również dociekania słowackich agrarystów, jak choćby Milana Hodży. Ta część pracy składa się z dwóch podrozdziałów. W pierwszym znajdziemy określenie "ideologii partii agrarnej w pierwszych latach Republiki Czechosłowackiej." W drugim zaś "formułowanie się podstaw ideologii polskiego ruchu ludowego."

Rozdział II opisuje "ideologiczne rozbieżności" obu prezentowanych ruchów w latach 1922 - 1928. Także zawiera dwa podrozdziały. Pierwszy z nich nosi tytuł: "Od > prawa ziemi < do > demokracji agrarnej <." Drugi natomiast: "Ideologiczny policentryzm ruchu ludowego." Tutaj znajdziemy kwstie dotyczące oryginalności agraryzmu i jego liberalnego lub socjalistycznego, w niektórych aspektach profilu.

Ostatni rozdział dotyczy "ideologicznej odpowiedzi na światowy ekonomiczny kryzys", określonej rzecz jasna przez ideologów ruchu ludowego obu sąsiadujących z sobą państw. Pierwsza jego część zdecydowanie preferuje meża stanu z Czechosłowacji, Milana Hodzę i jego koncepcję "państwa socjalnego". Druga przynosi wiedzę na temat ostatecznego uformowania się "ideologicznego dualizmu ruchu ludowego" w latach trzydziestych.

Autor prezentowanej rozprawy jest bliżej środowiska historyków łódzkich jako pełnomocnik Dziekana Wydziału Historycznego Uniwersytetu im. M. Łomonosowa w Moskwie d/s współpracy z Wydziałem Filozoficzno - Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. W swoim uniwersytecie jest kierownikiem Katedry Historii Południowych i Zachodnich Słowian. Dzięki olbrzymiej ruchliwości naukowej ceniony jest bardzo nie tylko w Polsce, ale także w Bułgarii, Czechach i Słowacji i w innych państwach słowiańskich. W jego olbrzymim dorobku naukowym poczesne miejsce zajmuje historia słowiańskich ruchów ludowych, w tym szczególnie ich ideologii, czy raczej doktryny politycznej, zwanej agraryzmem.

Profesor G.F. Matwiejew, jeszcze na długo przed procesami tzw. pieriestrojki w Związku Radzieckim, podjął szeroko zakrojone badania nad myślą polityczną ruchu chłopskiego, odnosząc je przede wszystkim do Polski, Czechosłowacji i Bułgarii. Ostatecznie pionierskie i wieloletnie studia przyniosły monografię poświęconą ideologii agraryzmu w Czechosłowacji i Polsce w okresie między I a II wojną światową. Praca ta, będąca przedmiotem niniejszej refleksji, została starannie opublikowana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Moskiewskiego w końcu 1992 r. Gdy niedaw

no otrzymałem ją z rąk samego Autora, wyraziłem zdziwienie, iż publikacja tak wielkiej wagi dla historiografii ruchu ludowego, nie pozostawiła echa w naszej literaturze przedmiotu.

Na czym polega ważkość prezentowanego opracowania? Odpowiadając na to pytanie bardzo krótko, można stwierdzić przede wszystkim, że na udanym ujęciu porównawczym myśli politycznej dwóch czołowych słowiańskich ruchów chłopskich. Posiadały one pewne cechy wspólne, ale też szereg podejść i akcentów bardzo je różniących, a wynikających m.in. z różnych pozycji zajmowanych w obu systemach partyjnych. O ile polski ruch ludowy, po przewrocie majowym marszałka Piłsudskiego z 1926 r., znajdował się w opozycji wobec rządów sanacji, to jego odpowiednik w Czechosłowacji w tym czasie wziął ciężar rządzenia państwem na swoje barki. Jednak jak wiadomo, ani opozycyjne Stronnictwo Ludowe w Polsce, ani rządząca partia agrarystów w Czechosłowacji, nie uchroniły swych państw przed utratą niepodległości w latach 1938 i 1939.

Dzięki pionierskiemu podejściu G.F. Matwiejewa historiografia ruchu ludowego wzbogaciła się o pracę powstałą dzięki konsekwentnemu zastosowaniu metody komparatystycznej. Jest to dopiero druga rzecz analizująca ambitne zadania badawcze w odniesieniu do problematyki polskiej. Pierwsza była książka Zygmunta Hemerlinga: *Ruch ludowy w Polsce, Bułgarii i Czechosłowacji 1898 - 1930* (Warszawa 1987).

Podsumowując swoje głęboko udokumentowane rozważania Autor wyraził przekonanie, że tak w przypadku agrarystów z Czechosłowacji, jak i polskich ludowców, można z pełnym przekonaniem stwierdzić, iż termin "ideologia agraryzmu" kryje w sobie dużą wieloznaczność. W rozpatrywanym okresie dwudziestolecia międzywojennego różne jego tendencje integrowało przekonanie, że chłopci stanowią siłę, która dzięki określonym walorom, zdolna jest wyprowadzić społeczeństwo całego państwa z impasu nędzy i niesprawiedliwości ku lepszej przyszłości. Generalnie ten sposób ujęcia misji dziejowej chłopów, prezentowany w ramach agraryzmu, można określić jako koncepcję o charakterze demokratycznym

nawiązującą jednakowoż i do liberalizmu i do socjalizmu.

Szkoda, że tak cenne opracowanie jest właściwie niedostępne dla polskiego czytelnika. Z pewnością mądra książka G.F. Matwiejewa może wzbudzić szerokie zainteresowanie działaczy ruchu ludowego, ale także pokoleń inteligencji wywodzącej się ze środowiska wiejskiego i dążącej do określenia własnej tożsamości. Postuluję więc przełożenie prezentowanej pracy na język polski i wydanie jej drukiem, po uprzednim wyposażeniu w odpowiednie indeksy, szczególnie osobowy i nazw geograficznych.

Andrzej Lech